

Οι κίνδυνοι ποινικής εμπλοκής του δικηγόρου κατά την άσκηση της δικηγορίας

Μετά τους νέους ΠΚ & ΚΠΔ (Ν 4637/2019)

- | Αδικήματα δικηγόρου και νομολογιακή αντιμετώπιση
- | Προστασία δικηγορικού απορρήτου και εξαιρέσεις
- | Μαρτυρία, έρευνες και κατασχέσεις σε σπίτι και γραφείο δικηγόρου
- | Αλληλογραφία - Επικοινωνία με πελάτη
- | Δικονομικά ζητήματα
- | Ποινική εμπλοκή - Πειθαρχική ευθύνη - Αγωγή κακοδικίας

Οι κίνδυνοι
ποινικής εμπλοκής
του δικηγόρου
κατά την άσκηση
της δικηγορίας

Μετά τους νέους ΠΚ & ΚΠΔ

Οι κίνδυνοι ποινικής εμπλοκής του δικηγόρου κατά την άσκηση της δικηγορίας

Πολυχρόνης Παν. Τσιρίδης, ΔΝ, Δικηγόρος

ISBN 978-960-622-979-4

Σύμφωνα με το Ν. 2121/93 για την Πνευματική Ιδιοκτησία απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, η αποθήκευσή του σε βάση δεδομένων, η αναμετάδοσή του σε ηλεκτρονική ή οποιαδήποτε άλλη μορφή και η φωτοαντιτύπωσή του με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΔΗΛΩΣΗ ΑΠΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΥΘΥΝΩΝ

Το περιεχόμενο του παρόντος έργου έχει τύχει επιμελούς και αναλυτικής επιστημονικής επεξεργασίας. Ο εκδοτικός οίκος, ο συγγραφέας και όλοι οι συντελεστές του έργου δεν παρέχουν διά του παρόντος νομικές συμβουλές ή παρεμφερείς συμβουλευτικές υπηρεσίες, ουδεμία δε ευθύνη φέρουν για τυχόν ζημία τρίτου λόγω ενέργειας ή παράλειψης που βασίστηκε εν όλω ή εν μέρει στο περιεχόμενο του παρόντος έργου. Επαγγελματικές νομικές συμβουλές θα πρέπει να αναζητηθούν πριν από κάθε νομική ενέργεια, η δε χρήση του παρόντος ή μέρους του δεν ιδρύει σχέση δικηγόρου - πελάτη ή οποιαδήποτε άλλη σχέση μεταξύ του χρήστη και της ΝΟΜΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ, ή του συγγραφέα, ή των λοιπών συντελεστών.

Εκδοτική επιμέλεια: Ερिकाίτη Τρύφωνα
Art Director: Νεκταρία Καπογιάννη
Υπεύθυνος Παραγωγής: Ανδρέας Μενούνος
Σελιδοποίηση: Έλενα Ματθαίου
Παραγωγή: NB Production AM271119M23

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μαυρομυιάλη 23 | 106 80 | Αθήνα
Τ 210 3678 800 | F 210 3678 819
www.nb.org | info@nb.org

Member of Europe's 100
most innovative companies

Committed to excellence

Member of
MGIP
MEMBER SOCIETY OF INTERNATIONAL PUBLISHERS

Law Publishers in Europe

Οι κίνδυνοι ποινικής εμπλοκής του δικηγόρου κατά την άσκηση της δικηγορίας

Μετά τους νέους ΠΚ & ΚΠΔ

- | Αδικήματα δικηγόρου και νομολογιακή αντιμετώπιση
- | Προστασία δικηγορικού απορρήτου και εξαιρέσεις
- | Μαρτυρία, έρευνες και κατασχέσεις σε σπίτι και γραφείο δικηγόρου
- | Αλληλογραφία - Επικοινωνία με πελάτη
- | Δικονομικά ζητήματα
- | Ποινική εμπλοκή - Πειθαρχική ευθύνη - Αγωγή κακοδικίας

Criminal risks for the legal profession

Dr. Polychronis Tsiridis, Lawyer

ISBN 978-960-622-979-4

Abstract: This book presents the risks a lawyer faces in the course of his professional conduct either of being involved as a perpetrator (principal) or as an accomplice in his client's criminal activity, with reference to relevant case law. Furthermore, procedural issues are also dealt with, such as the attorney-client privilege, the refusal of counsel testimony, the investigation and confiscation in a lawyer's office or residence, the secrecy of communication exchanged between a lawyer and his client etc. Last but not least, the relevant disciplinary liability and tortious liability flowing from malice or serious negligence are being discussed as additional repercussions of the aforesaid conduct.

COPYRIGHT

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, without the prior permission of NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A., or as expressly permitted by law or under the terms agreed with the appropriate reprographic rights organization. Enquiries concerning reproduction which may not be covered by the above should be addressed to NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. at the address below.

DISCLAIMER

The content of this work is intended for information purposes only and should not be treated as legal advice. The publication is necessarily of a general nature; NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. makes no claim as to the comprehensiveness or accuracy of the information provided; Information is not offered for the purpose of providing individualized legal advice. Professional advice should therefore be sought before any action is undertaken based on this publication. Use of this work does not create an attorney-client or any other relationship between the user and NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. or the legal professionals contributing to this publication.

NOMIKI BIBLIOTHIKI

23 Mavromichali str. | 106 80 | Athens | Greece
T +30 210 3678 800 | F +30 210 3678 819
www.nb.org | info@nb.org

Πρόλογος

Η φύση της δικηγορίας και η θέση του δικηγόρου στην απονομή της δικαιοσύνης αποτελούν τις βάσεις επί των οποίων εδράζεται το οικοδόμημα του Κώδικα Δικηγόρων (Ν 4194/2013, ως ισχύει). Ο δικηγόρος είναι δημόσιος λειτουργός, το δε λειτούργημά του, αυτή η παράδοση κατάκτηση του πολιτισμού μας κατά την έκφραση του αείμνηστου Γεωργίου-Αλέξανδρου Μαγκάκη¹, αποτελεί θεμέλιο του κράτους δικαίου.

Περιεχόμενο του λειτουργήματός του είναι η εκπροσώπηση και υπεράσπιση του εντολέα του σε κάθε δικαστήριο, αρχή ή υπηρεσία ή εξωδικαστικό θεσμό, η παροχή νομικών συμβουλών και γνωμοδοτήσεων, όπως επίσης και η συμμετοχή του σε θεσμοθετημένα όργανα ελληνικά ή διεθνή (α. 1 ΚΔ).

Ο δικηγόρος είναι συλλειτουργός της δικαιοσύνης. Η θέση του είναι θεμελιώδης, ισότιμη, ανεξάρτητη και αναγκαία για την απονομή της (α. 2 ΚΔ). Ορθά χαρακτηρίστηκε η άσκηση της δικηγορίας ως «το κατ' εξοχήν ελεύθεριο επάγγελμα»², αφού ο δικηγόρος είναι ανεξάρτητος και ελεύθερος κατά την ανάληψη και εκτέλεση της εντολής που του έχει ανατεθεί.

Η σχέση δικηγόρου και εντολέα συνιστά σχέση απόλυτης προσωπικής εμπιστοσύνης. Σειρά διατάξεων του ΚΔ αναφέρεται στο ιδιαίτερο καθήκον πίστης που βαρύνει τον δικηγόρο, στην τήρηση του απορρήτου, στην εκτέλεση των καθηκόντων του δικηγόρου με ευσυνειδησία και επιμέλεια, στην προσπάθεια επίλυσης της διαφοράς με οποιονδήποτε νόμιμο τρόπο, προς όφελος του εντολέα του.

Ως μονόπλευρος παραστάτης του εντολέα του³, κατά τη συμμετοχή του στον μηχανισμό απονομής δικαιοσύνης, και προεχόντως της ποινικής, ο δικηγόρος λειτουργεί και κινείται μέσα σε ένα πλαίσιο αντιμαχομένων συμφερόντων.

---

1. Βλ. *Μαγκάκη Γ. Α.* «Ο συνήγορος - Μια παράδοση κατάκτηση του πολιτισμού», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας (1992), σελ. 44 επ. (63).

2. ΣτΕ 1383/2016.

3. Βλ. *Μαγκάκη Γ. Α.*, *όπ. π.*, σελ. 21, *Ανδρουλάκη Ν.*, «Οι θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δί- κης», εκδ. Π. Ν. Σάκκουλας (2012), σελ. 73 επ.

Καλείται, λοιπόν, να δράσει κατά τον χειρισμό υποθέσεων σε ένα πεδίο συγκρούσεων, ρήξεων, φορτίσεων και εντάσεων που μπορούν να τον φέρουν αντιμέτωπο με τον αντίδικο, τους συναδέλφους του, το δικαστήριο, τον εισαγγελέα ή διάφορες αρχές, τους μάρτυρες, ακόμη και με τον ίδιο τον εντολέα του. Πρόκειται για έργο σύνθετο, που απαιτεί νηφαλιότητα, ευαισθησία και λεπτούς χειρισμούς, ώστε να ασκεί κανείς τα καθήκοντά του συνετά και με ευπρέπεια, στο πλαίσιο που επιτάσσουν ο Κώδικας Δικηγόρων και οι δεοντολογικές αρχές που διέπουν την άσκηση του δικηγορικού λειτουργήματος.

Ζώντας πλέον στην κοινωνία της διακινδύνευσης (Risikogesellschaft), δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυρισθεί κανείς ότι πτυχές της καθημερινότητας του δικηγόρου έχουν καταστεί κινδυνώδεις. Πράγματι, οι συνθήκες υπό τις οποίες πολλές φορές ασκεί τα καθήκοντά του ο δικηγόρος είναι ιδιαίτερα δυσχερείς, γεγονός που απαιτεί μεγάλη προσπάθεια, από μέρους του, για να μπορέσει να ανταποκριθεί στον θεσμικό του ρόλο, να μην εκτραπεί, και να διασφαλίσει, εκτός από τον εντολέα του, και τον εαυτό του από δυνητικούς κινδύνους προσωπικής του εμπλοκής που ελλοχεύουν, όλο και συχνότερα. Ένα σοβαρό τμήμα της έκθεσης του δικηγόρου σε προσωπική ποινική ευθύνη απαιτεί την πρόνοια λήψης ορισμένων μέτρων που θα ελαχιστοποιούν ενδεχόμενους κινδύνους που απειλούν τον ίδιο.

Η ανάδειξη των ενδημούντων κινδύνων κατά την άσκηση της δικηγορίας, δεν θα επιθυμούσα να προκαλέσει φόβο και ανησυχία, πρωτίστως στους νέους συναδέλφους, αλλά να συμβάλει κατ' ελάχιστον στη συνειδητοποίηση αυτών και στην προσπάθεια αποφυγής μιας εμπλοκής, στο μέτρο του εφικτού.

Άλλωστε, στη σύγχρονη πραγματικότητα, δεν υπάρχει επαγγελματική τάξη που δεν αντιμετωπίζει σχετικούς κινδύνους και κανείς δεν μπορεί να είναι βέβαιος ότι δεν θα βρεθεί αντιμέτωπος με την ποινική δικαιοσύνη, ανεξάρτητα από την κατάληξη της εμπλοκής του. Όπως θυμίζει ο Αείμνηστος Καθηγητής μου Νικόλαος Ανδρουλάκης⁴, ο Beling έλεγε ότι «το αν θα τελέσουμε ή όχι μίαν αξιόποινη πράξη εξαρτάται από εμάς. Όμως το αν θα βρεθούμε στο εδώλιο του κατηγορουμένου δεν εξαρτάται από εμάς».

Το παρόν πόνημα στοχεύει στην ανάδειξη των δυνητικών κινδύνων να εμπλακεί ο δικηγόρος σε ποινικές διαδικασίες, κατά την άσκηση της δικηγορίας και σε όλο το φάσμα της (συμβουλευτική, δικαστηριακή, εξώδικη εκπροσώπηση). Φιλοδοξεί δε να επισημάνει ορισμένα σημεία, ιδίως χάριν των νεότερων συναδέλφων, που οφείλει ο δικηγόρος να προσέξει ώστε να αυτοπροστατευθεί αλλά και να διαφυλαχθεί από κακόβουλες ενέργειες τρίτων (περιλαμβαν-

---

4. Βλ. *Ανδρουλάκη Ν., ό.π., σελ. 27.*

νομένου και του εντολέα του), που στρέφονται εναντίον του, προκειμένου να τον κάμψουν, να τον πιέσουν ή και εμπλέξουν προσωπικά χάριν ποικίλων σκοπιμοτήτων. Όπως είναι αυτονόητο, αυτές οι επισημάνσεις δεν αφορούν τους δικηγόρους εκείνους που εκδηλώνουν δόλιες παραβατικές συμπεριφορές συνειδητά, προς οποιαδήποτε κατεύθυνση, και προσβάλλουν το κύρος και τις παραδόσεις του δικηγορικού σώματος.

Υπάρχουν εκτροπές του δικηγόρου οι οποίες κυμαίνονται από την αντιδεοντολογική συμπεριφορά, την πειθαρχικά ελεγκτέα, μέχρι και την ποινικά αξιόποινη. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα όρια της διάκρισης δεν είναι ευκρινή, αλλά ασαφή. Στο πλαίσιο αυτό, παρουσιάζονται νομολογιακές περιπτώσεις τέτοιων εκτροπών που αντιμετωπίστηκαν ως ποινικά αδικήματα και η ανάδειξη των στοιχείων εκείνων που συνθέτουν την αξιόποινη συμπεριφορά του δικηγόρου, ως υποκειμένου τέλεσης ενός εγκλήματος (αυτουργικά ή συμμετοχικά). Πρόκειται συνεπώς για το ουσιαστικό ποινικό δίκαιο της προσωπικής κατάστασης του δικηγόρου, ένα ποινικό δίκαιο *ratione personae*.

Παράλληλα, πέρα από το ούτως ειπείν (ουσιαστικό) δικηγορικό ποινικό δίκαιο, παρουσιάζεται σειρά δικονομικών ζητημάτων που σχετίζονται με ζητήματα του δικηγορικού απορρήτου και της άρσης αυτού, της συνδρομής των προϋποθέσεων έρευνας και κατάσχεσης σε γραφείο και οικία δικηγόρου, καθώς και θέματα σχετιζόμενα με τη συμπεριφορά του δικηγόρου κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, την παραβατική εκτροπή του στο πλαίσιο άσκησης των καθηκόντων του ως παρισταμένου δικηγόρου ενός των διαδίκων, ζητήματα δωσιδικίας κ.λπ.

Για την πληρότητα της παρουσίασης, αναπτύσσονται και τα ζητήματα της παράλληλης πειθαρχικής ευθύνης του δικηγόρου, καθώς και της ενδεχόμενης άσκησης σε βάρος του αγωγής κακοδικίας εκ μέρους του βλαπτομένου εντολέα του ή τρίτου, ως παράπλευρη συνέπεια μιας προηγηθείσας ποινικά αξιολογής εμπλοκής του.

Το παρόν απευθύνεται ιδίως σε συναδέλφους δικηγόρους, νεότερους και λιγότερο έμπειρους, οι οποίοι είναι περισσότερο εκτεθειμένοι στους επαγγελματικούς ποινικούς κινδύνους που αναλύονται. Εάν οι γραμμές που ακολουθούν αποτελέσουν την αφορμή για τη συνειδητοποίηση αυτών των κινδύνων και συμβάλουν στην επαγρύπνηση και τη λήψη μέτρων για την ελαχιστοποίησή τους, τότε το βιβλίο θα έχει επιτύχει τον στόχο του.

Σε καμία περίπτωση οι σελίδες που ακολουθούν δεν αποσκοπούν να παράσχουν προστασία σε δόλιες παραβατικές συμπεριφορές δικηγόρων που συνειδητά παρανομούν. Κάθε αποκλίνουσα παραβατική συμπεριφορά του δικηγόρου από τους δεοντολογικούς και δεσμευτικούς κανόνες που διέπουν την

άσκηση της δικηγορίας ως λειτουργήματος, είναι αποδοκιμαστέα και πρέπει να στηλιτεύεται πρωτίστως από το ίδιο το δικηγορικό σώμα, προκειμένου να διαφυλαχθεί ο ύψιστος θεσμικός ρόλος του δικηγόρου ως συλλειτουργού στην απονομή της δικαιοσύνης και ως προασπιστή των δικαιωμάτων των πολιτών.

Η ιδιότητα του δικηγόρου επί δολίων παραβατικών συμπεριφορών του αποτελεί δυσμενές προνόμιο και θα πρέπει αντίστοιχα να αντιμετωπίζεται τόσο σε ποινικό, όσο και σε πειθαρχικό επίπεδο, ώστε να διαφυλαχθεί το κύρος της δικηγορίας και θωρακιστεί από συμπεριφορές και αντιλήψεις που τη μολύνουν⁵.

Ελπίζω το παρόν να αποτελέσει ένα μικρό βοήθημα για τους νέους, κυρίως, συναδέλφους να συνειδητοποιήσουν τους σχετικούς κινδύνους που ενδημούν κατά την άσκηση της δικηγορίας και να αποφύγουν κινδυνώδεις ενέργειες που μπορεί να τους εμπλέξουν σε περιπέτειες. Η μεγαλύτερη ικανοποίησή μου θα είναι η επίτευξη σε ένα βαθμό, αυτού του στόχου.

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω δημόσια τη συνεργάτιδά μου Λιάνα Τσάκωνα για την πολύτιμη αρωγή της στη συλλογή και ταξινόμηση του νομολογιακού υλικού, τον συνεργάτη μου Αλέξανδρο Στελλάτο για τη συλλογή του βιβλιογραφικού υλικού, καθώς και τον εξάίρετο αστικολόγο Δημήτρη Ραπτάκη για την πολύτιμη αρωγή του επί θεμάτων αστικού δικαίου.

Τέλος, ευχαριστώ τον Εκδοτικό Οίκο *Νομική Βιβλιοθήκη* και προσωπικά τον Αντώνη και τη Λίλα Καρατζά, για την επιμέλεια της έκδοσης και τον ενθουσιασμό που έδειξαν για τη θεματική του παρόντος, αλλά και γενικότερα για την εμπιστοσύνη τους στο πρόσωπό μου.

Αθήνα, Δεκέμβριος 2019

Πολυχρόνης Παν. Τσιρίδης

---

5. Βλ. Θεοτοκά Γ. «Σημερινή εμφάνιση του δικηγορικού επαγγέλματος στην Ελλάδα και ο μελλοντικός προορισμός του» σε: Π. Κ. Τσούκα (επιμ.), *Ο ασάλευτος χρόνος της ελληνικής δικαιοσύνης*, Καλλιγράφος, 2017, σελ. 115 επ. Πολλές από τις παρατηρήσεις κειμένου, γραμμένου το 1926, διατηρούν, δυστυχώς, την επικαιρότητά τους.

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	VII
Συνοπτομογραφίες.....	XV
Βιογραφικό σημείωμα συγγραφέα.....	I

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Ο δικηγόρος ως υποκείμενο τέλεσης αδικήματος

1.1. ΑΠΙΣΤΙΑ ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ	
1.1.1. Εισαγωγή.....	1
1.1.2. Η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος.....	3
1.2. ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΧΕΜΥΘΕΙΑΣ	
1.2.1. Εισαγωγή.....	12
1.2.2. Η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος.....	14
1.2.3. Λόγος άρσης του αδικού.....	14
1.3. ΥΠΟΘΑΛΨΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΑ - ΠΑΡΑΣΙΩΠΗΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	
1.3.1. Εισαγωγή.....	15
1.3.2. Η υπόθαλψη εγκληματία από συνήγορο.....	15
1.3.3. Παρασιώπηση εγκλήματος.....	16
1.4. ΥΠΕΞΑΙΡΕΣΗ.....	17
1.5. ΨΕΥΔΗΣ ΒΕΒΑΙΩΣΗ.....	21
1.5.1. Ψευδής βεβαίωση και έκδοση επικυρωμένων αντιγράφων.....	23
1.5.2. Ψευδής βεβαίωση και μετάφραση εγγράφων.....	24
1.5.3. Ψευδής βεβαίωση και βεβαίωση γνησίου της υπογραφής.....	26
1.6. ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ - ΧΡΗΣΗ ΠΡΟΣΑΓΟΜΕΝΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ ΑΠΟ ΔΙΚΗΓΟΡΟ.....	26
1.7. ΑΠΑΤΗ ΕΠΙ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ.....	30
1.8. ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΚΑΘΗΚΟΝΤΟΣ.....	37

1.9. ΑΝΤΙΠΟΙΗΣΗ ΑΡΧΗΣ	40
1.10. ΠΡΟΣΒΟΛΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ	43
1.10.1. Εισαγωγή.....	43
1.10.2. Νομολογιακά παραδείγματα	46
1.10.3. Ειδικότερα η εξύβριση και δυσφήμιση δικαστή.....	53
1.11. ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	
1.11.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	63
1.11.2. Οι Δικηγόροι ως υπόχρεα πρόσωπα.....	63
1.11.3. Η σχέση των δικηγόρων με τη νομιμοποίηση εσόδων	71
1.11.4. Οι ευρωπαϊκές νομοθετικές πρωτοβουλίες	75
1.11.5. Οι αντιδράσεις των ευρωπαίων δικηγόρων κατά της Οδηγίας 2001/97/ΕΚ.....	78
1.11.6. Οι θέσεις του CCBE ενώπιον του ΔΕΚ.....	81
1.11.7. Η Απόφαση του ΔΕΚ.....	91
1.11.8. Οι αποφάσεις του Γαλλικού και Βελγικού Συνταγματικού Δικαστηρίου	95
1.11.9. Η απόφαση του ΕΔΔΑ της 6/12/2012 στην υπόθεση Michaud κατά Γαλλίας...	100
1.11.10. Οι προσαρμογές του Έλληνα Νομοθέτη.....	101
1.11.11. Οι υποχρεώσεις των Δικηγόρων, ως υποχρέων προσώπων.....	103
1.11.11.1. Οι υποχρεώσεις Δικηγόρων, κατά το προϊσχύσαν δίκαιο	103
1.11.11.2. Οι υποχρεώσεις Δικηγόρων κατά τον Ν 3691/2008	105
1.11.11.3. Οι υποχρεώσεις των δικηγόρων κατά τον Ν 4557/2018.....	109
1.11.12. Η υποβολή αναφοράς υπόπτων συναλλαγών	110
1.11.12.1. Η υποχρέωση υποβολής αναφοράς και το δικηγορικό απόρρητο.....	115
1.11.12.2. Η εξαίρεση του Δικηγόρου από την υποχρέωση υποβολής αναφοράς.....	118
1.11.12.3. Η έκταση της εισαγόμενης εξαίρεσης.....	119
1.11.12.4. Η έννοια της «ύποπτης» και «ασυνήθους» συναλλαγής.....	126
1.11.12.5. Η υποβολή αναφοράς Δικηγόρων σε Επιτροπή	128
1.11.12.6. Η ποινική ευθύνη του Δικηγόρου για παραβίαση της υποχρέωσης αναφοράς υπόπτων συναλλαγών.....	132
1.11.12.7. Η υποχρέωση παροχής στοιχείων και πληροφοριών προς τις αρμόδιες αρχές.....	136
1.11.12.8. Η απαγόρευση γνωστοποίησης	140
1.11.12.9. Η υποχρέωση αποφυγής διενέργειας συναλλαγών ή παροχής υπηρεσιών	144
1.11.12.10. Η εφαρμογή μέτρων δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη	145
1.11.12.10.1. Μέτρα συνήθους δέουσας επιμέλειας	148
1.11.12.10.2. Μέτρα αυξημένης δέουσας επιμέλειας.....	150
1.11.12.10.3. Πολιτικώς εκτεθειμένα πρόσωπα.....	153

1.11.13. Η φύλαξη αρχείων και στοιχείων.....	155
1.11.14. Κριτική ως προς την επιβολή αυτών των υποχρεώσεων σε Δικηγόρους.....	158
1.11.15. Η αντιμετώπιση από τον δικηγόρο ενδείξεων τέλεσης πράξης νομιμοποίησης εσόδων από τον πελάτη του.....	162
1.11.16. Ποινική ευθύνη των δικηγόρων, ως αυτουργών πράξεων νομιμοποίησης.....	170
1.12. ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΣΥΝΔΙΚΟΥ.....	174
1.13. ΛΟΙΠΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ.....	176

2. Ο δικηγόρος ως συμμετοχος σε αδίκημα του εντολέα του

2.1. ΚΑΤΑΔΟΛΙΕΥΣΗ ΔΑΝΕΙΣΤΩΝ.....	179
2.2. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΠΑΡΑΝΟΜΕΣ ΥΙΟΘΕΣΙΕΣ.....	182
2.3. Η ΠΑΡΟΧΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΝΤΟΛΕΑ ΩΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΠΡΑΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ.....	184

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Δικηγορικό απόρρητο

3. Γενικά.....	185
3.1. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ - ΝΟΜΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ.....	188
3.2. ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ - ΚΑΜΨΕΙΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ.....	189
3.2.1. Η νομοθεσία για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και το δικηγορικό απόρρητο.....	190
3.2.2. «Πόθεν έσχες» και δικηγορικό απόρρητο.....	193
3.2.3. Εισαγγελέας οικονομικού εγκλήματος και δικηγορικό απόρρητο.....	196
3.2.4. Αδικήματα διαφθοράς και δικηγορικό απόρρητο.....	204
3.2.5. Λοιπές περιπτώσεις άρσης του απορρήτου δικηγόρου.....	207

4. Μαρτυρία δικηγόρου

4.1. Η ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑΣ ΤΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ ΩΣ ΚΑΝΟΝΑΣ.....	211
4.2. Η ΥΠ' ΑΡΙΘ. 991/2018 ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ.....	214

5. Έρευνες και κατασχέσεις σε σπίτι και γραφείο δικηγόρου

5.1. ΕΡΕΥΝΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΧΕΣΕΙΣ ΣΕ ΣΠΙΤΙ ΚΑΙ ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ.....	223
5.2. Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΕΕ C-305/2005.....	225

5.3. Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΕΔΔΑ ΜΙΣΧΑΟΥ ΚΑΤΑ ΓΑΛΛΙΑΣ.....	228
5.4. Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΕΔΔΑ ΛΕΩΤΣΑΚΟΣ ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΟΣ	229
6. Επικοινωνία δικηγόρου-πελάτη	
6.1. ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ-ΠΕΛΑΤΗ.....	234
6.2. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ ΜΕ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟ ΠΕΛΑΤΗ.....	239

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Δικονομικά ζητήματα

7.1. ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΣΥΛΛΗΨΗΣ ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ	
7.1.1. Η διάταξη του α. 39 παρ. 4 του Κώδικα Δικηγόρων.....	241
7.1.2. Η διάταξη του α. 116 ΚΠΔ	243
7.1.3. Η διάταξη του α. 117 παρ. 2 ΚΠΔ	243
7.2. ΑΥΤΟΦΩΡΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ	244
7.3. ΙΔΙΑΖΟΥΣΑ ΔΩΣΙΔΙΚΙΑ.....	248
7.4. ΑΥΤΕΠΑΓΓΕΛΤΟΣ ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ	
7.4.1. Γενικά περί αυτεπάγγελτου διορισμού συνηγόρου.....	253
7.4.2. Προβλέψεις αυτεπάγγελτου διορισμού συνηγόρου κατά το ποινικό δικονομικό μας σύστημα.....	257
7.4.3. Η παροχή νομικής βοήθειας σε ποινικές υποθέσεις.....	264
7.5. ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ	266

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Παρεπόμενες συνέπειες της ποινικής εμπλοκής του δικηγόρου

8.1. ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ.....	275
8.2. ΑΓΩΓΗ ΚΑΚΟΔΙΚΙΑΣ ΚΑΤΑ ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ.....	291
 Βιβλιογραφία - Αρθρογραφία	299
Αλφαβητικό ευρετήριο	309

Συντομογραφίες

ABA	American Bar Association
BverG	Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο
CCBE	Conseil des barreaux européens (Council of Bars and Law Societies of Europe)
FATF	Financial Action Task Force
GDPR	General Data Protection Regulation
IBA	International Bar Association
StGB	StraFgesetzbuch
PEP	Politically Exposed Person
POCA	Proceeds of Crime Act
AK	Αστικός Κώδικας
Α.Π.	Άρειος Πάγος
ΑΠΔΠΧ	Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα
ΑΡΜ	Αρμενόπουλος
ΑρχΝομ	Αρχείο Νομολογίας
βλ.	βλέπε
ΓΚΠΔ	Γενικός Κανονισμός Προσωπικών Δεδομένων
ΔΕΕ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΔκΠ	Δίκαιο και Πολιτική
ΔΣΑ	Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών
ΔΣΑΠΔ	Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα
ΔΣΠ	Δικηγορικός Σύλλογος Πειραιά
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΔΔΔΔ	Επιθεώρηση Δημοσίου Δικαίου και Διοικητικού Δικαίου
Ε.Ε. ή ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΝ	Εφημερίς Ελλήνων Νομικών
ΕΕΠ	Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων

ΕισΝΚΠολΔ	Εισαγωγικός Νόμος του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας
Ελληνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
Ε.Ν. ή ΕΝ	Εμπορικός Νόμος
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Εφ	Εφετείο
Κ.Δ.	Κώδικας Δικηγόρων
ΚΔΔ	Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας
ΚΛΠΣΔΣ	Κώδικας Λειτουργίας Πρωτοβάθμιων Συμβουλίων Δικηγορικών Συλλόγων
ΚΝΒ	Κώδικας Νομικού Βήματος
Κ.Π.Δ.	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
Ν.	Νόμος
Ν.Δ.	Νομοθετικό Διάταγμα
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ΝΠΔΔ	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
ΝΣΚ	Νομικό Συμβούλιο του Κράτους
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΛΑΠ	Ολομέλεια Αρείου Πάγου
ΟΛΣτΕ	Ολομέλεια Συμβουλίου της Επικρατείας
ό.π.	όπως παραπάνω
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΕΚ	Πρωτοδικείο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
Π.Κ.	Ποινικός Κώδικας
ΠοινΔικ	Ποινική Δικαιοσύνη
ΠοινΛογ	Ποινικός Λόγος
ΠοινΧρ	Ποινικά Χρονικά
ΣΕΕ	Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΣυμβΑΠ	Συμβούλιο Αρείου Πάγου
ΣυμβΕφ	Συμβούλιο Εφετών
ΣυμβΠλημ	Συμβούλιο Πλημμελειοδικών
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης
ΧριΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου

Βιογραφικό σημείωμα συγγραφέα

Ο Πολυχρόνης Τσιρίδης είναι Δικηγόρος Πειραιώς, ασχολούμενος αποκλειστικά με τον χειρισμό ποινικών υποθέσεων. Συνέγραψε διδακτορική διατριβή με θέμα «ΤΑ ΠΤΩΧΕΥΤΙΚΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ» και ανακηρύχθηκε διδάκτωρ του Ποινικού Δικαίου του Πανεπιστημίου Αθηνών, με τον βαθμό ΑΡΙΣΤΑ. Είναι Επισκέπτης Καθηγητής στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Διετέλεσε Αντιπρόεδρος της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων και είναι Πρόεδρος των Πειθαρχικών Συμβουλίων των Δικηγόρων της περιφέρειας του Εφετείου Πειραιώς. Ο ΔΣΠ, τού απένειμε έπαινο για τη συμβολή του στην προαγωγή του ποινικού δικαίου και της επιστήμης του δικαίου γενικότερα και η Ολομέλεια των Προέδρων των Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδος τόν τήμησε για την προσφορά του.

Έχει συμμετάσχει ως μέλος νομοπαρασκευαστικών επιτροπών διαφόρων ποινικών νομοσχεδίων, ως μέλος της Κεντρικής νομοπαρασκευαστικής επιτροπής του Υπουργείου Δικαιοσύνης από το 1997 και ως Εισηγητής σε δεκάδες εκδηλώσεις Δικαστικών Ενώσεων, Πανεπιστημίων, Δικηγορικών Συλλόγων όλης της Χώρας επί θεμάτων ποινικού δικαίου.

Έργα του ιδίου:

1. «Τα πτωχευτικά αδικήματα», διδακτορική διατριβή, Αθήνα 1995.
2. «Ποινική δικαιοδοσία στον θαλάσσιο χώρο και εγκλήματα τελούμενα επί πλοίου», Αθήνα 1998.
3. «Μελέτες ποινικού δικαίου», Αθήνα 2001.
4. «Διεθνείς Συμβάσεις», Αθήνα 2004 (Συνυπεύθυνος σειράς μετά του Ηλία Αναγνωστόπουλου και Νικολάου Λίβου).
5. «Ο νέος νόμος για την επιτάχυνση της ποινικής δίκης» (Ν. 3346/2005), Αθήνα 2005.
6. «Ο νέος Νόμος για το ξέπλυμα χρήματος (Ν 3691/2008)», Αθήνα 2009.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Δικηγορικό απόρρητο

3. Γενικά

Ο θεσμός του δικηγορικού απορρήτου και της προστασίας αυτού απαντάται σε όλα τα νομικά συστήματα διεθνώς με διαφοροποιήσεις, κατά τις επιμέρους εθνικές επιλογές. Η σημασία του δικηγορικού απορρήτου έχει απασχολήσει τον ΟΗΕ και το Συμβούλιο της Ευρώπης, υπό το πρίσμα των σύγχρονων διεθνών κατευθύνσεων, ώστε να εισαχθούν ορισμένες ενιαίες αρχές στα κράτη μέλη σεβασμού του δικηγορικού απορρήτου.

Ο ΟΗΕ υιοθέτησε αρχικά στο 7ο Συνέδριο του 1985, για την πρόληψη του εγκλήματος και τη μεταχείριση των Εγκληματιών, με την Απόφαση Ε. 18 «σχετικά με τον ρόλο των δικηγόρων», με την οποία ορίζεται με έμφαση ότι τα κράτη θα πρέπει να μεριμνούν για την προστασία των δικηγόρων της πράξης ενάντια σε ανάρμοστους περιορισμούς και πιέσεις κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Λόγω δε τις ιδιαίτερης σημασίας του θέματος, αποφασίστηκε η εξειδίκευση του περιεχομένου της Απόφασης, η οποία και πραγματοποιήθηκε στο Παράρτημα της Απόφασης Β. 3 του 8ου Συνεδρίου του ΟΗΕ για την Πρόληψη του Εγκλήματος και τη Μεταχείριση των Εγκληματιών, το 1990. Κατά το άρθρο 22 του Παραρτήματος, οι Κυβερνήσεις πρέπει να αναγνωρίζουν και να σέβονται το γεγονός ότι όλες οι επικοινωνίες και συζητήσεις μεταξύ των δικηγόρων και των πελατών τους, στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους σχέσεις, είναι εμπιστευτικές³⁰⁸.

Ανάλογο περιεχόμενο έχει και η Σύσταση 21 του Συμβουλίου της Ευρώπης που υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών το 2000, κατά την οποία, προβλέπεται ειδικότερα ότι οι δικηγόροι δεν πρέπει να τιμωρούνται ή να απειλούνται με κυρώσεις ή πιέσεις όταν ενεργούν σύμφωνα με τους κανόνες που

---

308. Βλ. σχετ. Αλεξιάδη Στ., «Βασικές Αρχές για το ρόλο των δικηγόρων», σε ΑΡΜ 1995, σελ. 133 επ.

διέπουν το επάγγελμά τους. Τα κράτη πρέπει να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα, ώστε να εξασφαλίσουν τον σεβασμό του απορρήτου χαρακτήρα της σχέσης δικηγόρου-πελάτη. Εξαιρέσεις από την αρχή αυτή πρέπει να επιτρέπονται μόνον όταν είναι σύμφωνες με την αρχή της νομιμότητας, όπως το περιεχόμενό της έχει διαμορφωθεί από το ΕΔΔΑ, και όταν τούτο ορίζεται από το νόμο με τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορεί ο πολίτης να προβλέπει τις πιθανές προσβολές των ατομικών του απορρήτων³⁰⁹.

Περαιτέρω, προβλέπεται ακόμη πιο συγκεκριμένα ότι η επαγγελματική εχεμύθεια πρέπει να γίνει σεβαστή από τους δικηγόρους, σε συμφωνία με το εσωτερικό δίκαιο και τους κανόνες επαγγελματικής συμπεριφοράς. Κάθε παραβίαση της εχεμύθειας χωρίς τη συναίνεση του πελάτη πρέπει να τιμωρείται.

Η Σύσταση συνοδεύεται από αναλυτική Αιτιολογική Έκθεση, στην οποία η ανάγκη διασφάλισης του ρόλου του δικηγόρου συναρτάται άμεσα με τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την κατοχύρωση των αρχών της δίκαιης δίκης (Explanatory Memorandum to Resolution 2000/21, παρ. 8). Τονίζεται ειδικότερα ότι:

i. Μια αποτελεσματική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών απαιτεί όλα τα άτομα να έχουν αποτελεσματική πρόσβαση σε νομικές υπηρεσίες που προσφέρονται από ανεξάρτητους δικηγόρους (παρ. 22).

ii. Για να μπορεί ο δικηγόρος να διεκπεραιώνει το ρόλο που του αρμόζει στην προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών πρέπει να μπορεί να συμβουλευτεί και να εκπροσωπή τους πελάτες του σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο κάθε χώρας και τους αντίστοιχους κανόνες επαγγελματικής συμπεριφοράς χωρίς περιορισμούς, επηρεασμούς, πιέσεις, απειλές ή ανάρμοστη παρέμβαση από οπουδήποτε κι αν προέρχονται (παρ. 26).

iii. Το απόρρητο της σχέσης δικηγόρου-πελάτη είναι ιδιαίτερα σημαντικό και πρέπει να λαμβάνονται από τα κράτη όλα τα μέτρα που είναι αναγκαία για την προστασία του. Οι παραβιάσεις του είναι επιτρεπτές μόνο όταν είναι αναγκαίες για την προστασία της κοινωνίας και είναι σύμφωνες με την αρχή της νομιμότητας, όπως έχει διαμορφωθεί από την πλούσια σχετική νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων των Ανθρώπων (παρ. 28-32).

iv) Όλοι οι δικηγόροι έχουν υποχρέωση εχεμύθειας για όσα αφορούν τους πελάτες τους, αρχή που προκύπτει ευθέως από το δικαίωμα υπεράσπισης το οποίο κατοχυρώνεται από την ΕΣΔΑ (παρ. 42)³¹⁰.

---

309. Βλ. *Συμμεωνίδου-Καστανίδου Ελ.* «Δικηγορικό Απόρρητο και νομιμοποίηση εσόδων» σε *ΠοινΧρ ΝΣΤ*, σελ. 289.

310. Βλ. *Συμμεωνίδου-Καστανίδου Ελ.*, ό.π., σελ. 293.

Το CCBE εκπόνησε έναν Χάρτη για τις βασικές αρχές του ευρωπαϊκού νομικού επαγγέλματος (Charter of Core Principles of the European Legal Profession)³¹¹.

Ο Χάρτης τονίζει τη διπλή φύση της αρχής του δικηγορικού απορρήτου, παρατηρώντας ότι η εμπιστευτικότητα δεν είναι μόνο καθήκον και υποχρέωση του δικηγόρου, αλλά και θεμελιώδες δικαίωμα του πελάτη. Αυτή η υποχρέωση προς τον πελάτη εξακολουθεί να ισχύει και μετά την παύση της εντολής.

Παράλληλα, το CCBE έχει εκδώσει και τον Κώδικα Δεοντολογίας των Ευρωπαϊκών Δικηγόρων (Code of Conduct for European Lawyers)³¹².

Σύμφωνα με τον ως άνω Κώδικα Δεοντολογίας των Ευρωπαϊκών Δικηγόρων, οι κυριότερες αρχές που αναγνωρίζονται σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες για το νομικό επάγγελμα είναι:

- Η ανεξαρτησία του δικηγόρου
- Το δικαίωμα και καθήκον του δικηγόρου να τηρεί την εμπιστευτικότητα και να σέβεται το απόρρητο
- Η αποφυγή συγκρούσεως συμφερόντων
- Η αξιοπρέπεια και ακεραιότητα του δικηγόρου
- Η αφοσίωση στο πελάτη
- Η μεταχείριση του πελάτη σε σχέση με την αμοιβή
- Η επαγγελματική ικανότητα του δικηγόρου
- Ο σεβασμός των συναδέλφων
- Ο σεβασμός στον νόμο και την απονομή της δικαιοσύνης
- Η αυτορρύθμιση του νομικού επαγγέλματος³¹³.

---

311. Ο Χάρτης υιοθετήθηκε από την Ολομέλεια του CCBE στις Βρυξέλες στις 24-11-2006 (CCBE. "Charter of Core Principles of the European Legal Profession and Code of Conduct for European Lawyers", 2013. Available at https://www.ccbe.eu/NTCdocument/EN_CCBE_CoCpdf1_1382973057.pdf)

312. Ο Κώδικας Δεοντολογίας των Ευρωπαϊκών Δικηγόρων του CCBE έχει τροποποιηθεί 3 φορές, με τελευταία τροποποίησή του σε Ολομέλεια του CCBE στις Βρυξέλες στις 19-5-2006 και είναι δεσμευτικός Κώδικας Δεοντολογίας για όλα τα Κράτη Μέλη του CCBE, ως προς τη συμπεριφορά των Δικηγόρων για τις διασυνοριακές δραστηριότητες εντός Ε.Ε.

313. Άρθρο 1 παρ. 1 του Κώδικα δεοντολογίας των Ευρωπαϊκών Δικηγόρων του CCBE, ιστοσελίδα https://www.ccbe.eu/NTCdocument/EN_CCBE_CoCpdf1_1382973057.pdf

3.1. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ - ΝΟΜΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ

Το δικηγορικό απόρρητο προστατεύεται στην ελληνική έννομη τάξη από σειρά διατάξεων που υπάρχουν στο Π.Κ., ΚΠΔ, ΚΔ, καθώς επίσης από διατάξεις αυξημένης τυπικής ισχύος, όπως το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ και τη σχετική Νομολογία του ΕΔΔΑ επί της ερμηνείας αυτού.

Το δικηγορικό απόρρητο συνδέεται με θεμελιώδη δικαιώματα που προστατεύει το Σύνταγμα του ίδιου του πελάτη του δικηγόρου, όπως το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητάς του, ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ως ανθρώπου και το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας (άρθρ. 2 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 20 παρ. 1 του Συντάγματος).

Επίσης, το δικηγορικό απόρρητο συνδέεται με τα άρθρα 9 (προστασία του ιδιωτικού βίου) και 19 (προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας) του Συντάγματος, τα οποία επιβάλλουν αποδεικτικούς περιορισμούς³¹⁴.

Το δικηγορικό απόρρητο συγκεκριμενοποιεί το περιεχόμενο αυτών των συνταγματικών διατάξεων των άρθρων 2 παρ. 1, 5 παρ. 1, 9, 9Α, 19 του Συντάγματος, επιβάλλοντας περιορισμούς στην απόδειξη, προκειμένου να διατηρηθεί μυστικός ένας κύκλος γεγονότων της ζωής του κάθε ανθρώπου³¹⁵.

Ειδικότερες διατάξεις προστασίας του απορρήτου είναι οι ακόλουθες:

α. Το άρθρο 371 ΠΚ που κατοχυρώνει την επαγγελματική εχεμύθεια του δικηγόρου, η παραβίαση της οποίας αποτελεί ποινικό αδίκημα, καθώς και σοβαρό πειθαρχικό παράπτωμα.

β. Το άρθρο 212 ΚΠΔ κατοχυρώνει το δικηγορικό απόρρητο, με τη ρητή πρόβλεψη ότι η διαδικασία της ποινικής δίκης ακυρώνεται αν εξεταστούν στην προδικασία ή την κύρια διαδικασία οι συνήγοροι, σχετικά με όσα τους εμπιστεύτηκαν οι πελάτες τους.

γ. Το άρθρο 264 παρ. 3 ΚΠΔ, για την κατάσχεση εγγράφων εις χείρας του δικηγόρου, αν εκείνος δηλώσει ότι πρόκειται για έγγραφα περιέχοντα μυστικά του επαγγέλματός του. Στην περίπτωση αυτή, ο ενεργών την κατάσχεση, αν νομίζει ότι η δήλωση αυτή του δικηγόρου δεν είναι αληθής, σφραγίζει το έγγραφο ή το εξασφαλίζει με άλλον τρόπο, χωρίς να μάθει το περιεχόμενό του και ζητεί από το διοικητικό συμβούλιο του οικείου δικηγορικού συλλόγου να κρίνει αν το έγγραφο αυτό περιέχει επαγγελματικό απόρρητο. Σε περίπτωση που σε αυτό το ζήτημα δοθεί αρνητική απάντηση, το έγγραφο κατάσχεται, με την

314. Βλ. *Κωνσταντινίδη Αγγ.*, «Δικαίωμα υπερασπίσεως και δικηγορικό απόρρητο» σε *ΠοινΧρ ΞΣΤ*, σελ. 401 επ.

315. Βλ. *Κωνσταντινίδη Αγγ.*, *ό.π.*, σελ. 406.

επιφύλαξη της ποινικής και πειθαρχικής ευθύνης του δικηγόρου, αν η δήλωσή του αποδειχθεί ψευδής.

δ. Το άρθρο 39 παρ. 5 του ΚΔ, με την οποία καθιερώνεται ως κανόνας η υποχρέωση του δικηγόρου να αρνηθεί τη μαρτυρία. Η απαγόρευση αυτή δεν αίρεται ακόμη και αν η εντολή έχει ήδη λήξει. Μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ο δικηγόρος μπορεί να καταθέσει αν κρίνει ότι, καταθέτοντας ως μάρτυρας, εκπληρώνει κάποια «θεμελιώδη υποχρέωση» του, ως δικηγόρου.

ε. Το άρθρο 39 παρ. 1 ΚΔ απαγορεύει τη διεξαγωγή έρευνας για την αναζήτηση εγγράφων ή άλλων στοιχείων ή των ηλεκτρονικών μέσων αποθήκευσης αυτών, καθώς και η κατάσχεση αυτών, για όσο χρόνο βρίσκονται στην κατοχή του δικηγόρου για υπόθεση που αυτός χειρίζεται.

3.2. ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ - ΚΑΜΨΕΙΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ

Ο θεσμός του δικηγορικού απορρήτου απαντάται σε όλα τα κράτη, τόσο τα ηπειρωτικά, όσο και τα αγγλοσαξωνικά (common law και civil law countries), με διάφορες παραλλαγές. Στα διάφορα συστήματα, υπάρχουν νομοθετικές προβλέψεις που εξασφαλίζουν την επαγγελματική εχεμύθεια, αλλά και κανόνες δεοντολογίας, οι οποίοι προβλέπουν κυρώσεις για τους δικηγόρους που αθετούν τις αντίστοιχες υποχρεώσεις τους.

Παρά τη σπουδαιότητα του θεσμού του δικηγορικού απορρήτου και την κατοχύρωσή του από νομοθετικά κείμενα αυξημένης τυπικής ισχύος, παρατηρείται πλέον το φαινόμενο ο νομοθέτης να αποπειράται την εισαγωγή περιορισμών και άρσεων αυτού, προκειμένου να διευκολύνει την απόδειξη τέλεσης αξιόποινων πράξεων. Πράγματι, σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά και στην ΕΕ επιχειρείται η χαλάρωση του δικηγορικού απορρήτου, ώστε να διευκολυνθεί ο εντοπισμός και η απόδειξη παρανόμων δραστηριοτήτων. Ο Έλληνας Νομοθέτης επίσης διεύρυνε τις εξουσίες ελεγκτικών μηχανισμών και διαφόρων Αρχών πρόσβασης σε στοιχεία και έρευνες, αίροντας το επαγγελματικό απόρρητο, προκειμένου να εντοπιστούν και αξιοποιηθούν αποδεικτικά στοιχεία τέλεσης σοβαρών αξιόποινων πράξεων. Η τάση αυτή ξεκίνησε από τη νομοθεσία για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας κατ' επιταγή των αντιστοίχων Οδηγιών της ΕΕ (βλ. Ν 3424/2005, Ν 3691/2008 και Ν 4557/2018) και συνεχίστηκε, χωρίς διεθνή δέσμευση για αδικήματα φορολογικά, διαφθοράς και παράβασης του «πόθεν έσχες».

Στον ελληνικό ποινικό χώρο, παλαιότερα μοναδική κάμψη του δικηγορικού απορρήτου αποτελούσε η περίπτωση του άρθρου 232 ΠΚ (παρασιώπη-

ση εγκλήματος), όπου προβλέπεται ότι οποιοδήποτε πρόσωπο (συμπεριλαμβανομένων και των δικηγόρων που δεν εξαιρούνται) γνωρίζει ότι μελετάται και σχεδιάζεται η διάπραξη κακουργήματος, του οποίου την τέλεση μπορεί να εμποδίσει, αν το αναγγείλει στις αρχές, τιμωρείται, αν δεν το πράξει. Σε αυτήν την υποχρέωση υπόκειται και ο δικηγόρος και αυτή ήταν η μοναδική ρωγμή στο θεσμό του (τότε σχεδόν ακατάλυτου) δικηγορικού απορρήτου, απολύτως δικαιολογημένη, πληρούσα τους όρους της αναλογικότητας, αφού το δικυβευόμενο έννομο αγαθό είναι η αποτροπή της τέλεσης ενός κακουργήματος, το οποίο δικαιολογεί την κάμψη της επαγγελματικής εχεμύθειας, δεδομένου ότι μεταξύ των δύο αυτών εννόμων αγαθών, προέχει η αποτροπή της τέλεσης ενός κακουργήματος.

3.2.1. Η νομοθεσία για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και το δικηγορικό απόρρητο

Για πρώτη φορά στο χώρο της ΕΕ επιχειρείται μια θεσμική κάμψη του δικηγορικού απορρήτου με τις κοινοτικές οδηγίες των ετών 2001 και 2005 για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, οι οποίες ενσωματώθηκαν στην εθνική μας νομοθεσία με τους 3424/2005 και 3691/2008 και διατηρούνται με τον ήδη ισχύοντα Ν 4557/2018. Το έναυσμα για την ανάληψη της ως άνω νομοθετικής πρωτοβουλίας αποτέλεσαν οι συστάσεις της FATF. Η 2η Κοινοτική Οδηγία ήταν το νομοθέτημα εκείνο που για πρώτη φορά προσέθεσε στα υπόχρεα πρόσωπα και τους δικηγόρους, οι οποίοι, πλέον, υποχρεούνται να αναγγείλουν στις αρχές πράξεις νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, όχι βέβαια σε όλο το φάσμα του δικηγορικού αντικείμενου, αλλά στις περιπτώσεις που ενεργούν και παρέχουν χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, όπως π.χ. διαχείριση τραπεζικών λογαριασμών, αγοραπωλησία ακινήτων ή επιχειρήσεων, σύσταση και διαχείριση εταιριών κ.λπ. Σε αυτές τις πράξεις εκτιμήθηκε ότι ο δικηγόρος ενεργεί ως οικονομικός διαμεσολαβητής και παρέχει υπηρεσίες, όπως και κάθε άλλος επαγγελματίας και συνεπώς, δεν λειτουργεί στο πλαίσιο του παραδοσιακού θεσμικού του ρόλου. Έτσι νοείται η κάμψη του δικηγορικού απορρήτου και η επιβολή της υποχρέωσης να αναγγείλει τις υποψίες του για τέλεση αδικήματος νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, εάν τέτοιες περιήλθαν στην αντίληψή του. Αυτή λοιπόν, είναι η πρώτη κάμψη που υπήρξε στο θεσμό του δικηγορικού απορρήτου, η οποία υιοθετήθηκε από τον Έλληνα νομοθέτη με το Ν 3424/2005 και στη συνέχεια επαναλήφθηκε με τον Ν 3691/2008 και διατηρήθηκε με τον ισχύοντα Ν 4557/2018. Οι Δικηγορικοί Σύλλογοι στη Ευρώπη επιχείρησαν να προσβάλουν αυτή τη νομοθεσία, ως αντίθετη, αναντίστοιχη και ασύμβατη με μείζονες δικαιοκτικές αρχές, όπως η ανεξαρτησία του Δικηγόρου,

το καθήκον επαγγελματικής εχεμύθειας, το καθήκον πίστης στον πελάτη, οι αξιώσεις της δίκαιης δίκης, ο σεβασμός στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και η αρχή της αναλογικότητας.

Ειδικότερα, οι Βελγικοί Δικηγορικοί Σύλλογοι προσέφυγαν στο Συνταγματικό Δικαστήριο του Βελγίου κατά του κύρους της νομοθεσίας που ενσωμάτωσε τη δεύτερη κοινοτική Οδηγία, στο βαθμό που αυτή έθετε θέμα υποχρέωση του Δικηγόρου να αναφέρει στις Αρχές πράξεις νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Το Συνταγματικό Δικαστήριο του Βελγίου έθεσε τότε, προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ, αναφορικά με το εάν αυτή η Οδηγία είναι συμβατή με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, δηλαδή με τις αρχές της δίκαιης δίκης. Ενώπιον του ΔΕΚ (υπόθεση C 305/2005, η απόφαση δημοσιεύθηκε το 2007) παρενέβη το CCBE (που εκπροσωπεί 32 Δικηγορικούς Συλλόγους της Ευρώπης και αριθμεί πάνω από 1.000.000 μέλη).

Το ΔΕΚ, ενώ είχε πράγματι μία μοναδική ευκαιρία να κάνει ένα καθολικό έλεγχο συμβατότητας-νομιμότητας της Οδηγίας αυτής, με αυτές τις μείζονες δικαιοϊκές αρχές, εντούτοις δεν ασχολήθηκε με αυτό το θέμα, αλλά, στηριζόμενο φορμαλιστικά στο άρθρο 234 της Καταστατικής Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο προβλέπει ότι το Δικαστήριο θα αποφανθεί μόνο επί του ζητήματος που έθεσε το αιτούν Κράτος, έλεγξε μόνο στη συμβατότητα με το α. 6 της ΕΣΔΑ, δεχόμενο ότι δεν υπάρχει παραβίαση αυτού. Πράγματι, είναι γεγονός ότι η προστασία του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ είναι ούτως ή άλλως εκτός της υποχρέωσης αναφοράς. Η ένδικη διαδικασία είναι εκτός εμβέλειας αυτών των διατάξεων, αφού αυτές θεσπίζουν υποχρέωση αναφοράς του δικηγόρου μόνο σε χρηματοοικονομικές συναλλαγές κ.λπ.. Επομένως, ορθώς απεφάνθη ότι δεν υπάρχει θέμα ασυμβατότητας, ερευνώντας *stricto sensu* το συγκεκριμένο θέμα. Όμως το ΔΕΚ, προέβη σε κάποιες κρίσεις που έχουν σημασία, προκειμένου να αντιληφθεί κανείς τη στάθμιση αναλογικότητας στην οποία προέβη *in concreto*. Ειδικότερα, το ΔΕΚ έκρινε ότι αυτές οι υποχρεώσεις δικαιολογούνται από την ανάγκη καταστολής της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, η οποία προδήλως επηρεάζει την ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος που αποτελεί σημαντική απειλή για τις κοινωνίες των κρατών-μελών. Το ΔΕΚ προέβη σε τέτοια στάθμιση αναλογικότητας, γεγονός που πρέπει να λαμβάνει υπ' όψιν και ο Έλληνας εφαρμοστής του δικαίου, προκειμένου να κρίνει ζητήματα αναλογικότητας.

Όμως, όπως είναι γνωστό, παρά το ότι στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπήρξαν αυτές οι οδηγίες, διότι θα έπρεπε να προστατευθούν οι κοινωνίες των Κρατών Μελών από ναρκωτικά, τρομοκρατία και οργανωμένο έγκλημα, νομοθετικά υπάρχει μία διολίσθηση αυτής της «προστασίας» σε εγκλήματα μικρής και μεσαίας βαρύτητας, σε αδικήματα καθημερινότητας, όταν βασική

(κύρια) πια αξιόποινη πράξη, ώστε να τίθεται σε εφαρμογή η νομοθεσία για το ξέπλυμα χρήματος, είναι κάθε αδίκημα, ακόμη και πλημμέλημα, το οποίο τιμωρείται με ποινή φυλάκισης άνω των 6 μηνών. Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι ακόμη και αδικήματα αρμοδιότητας του ΜονΠλημ αποτελούν βασικά εγκλήματα, που επισύρουν την εφαρμογή των διατάξεων για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες!

Την απόφαση του ΔΕΚ ακολούθησε η δεύτερη σχετική με το ζήτημα απόφαση του ΕΔΔΑ Michaud κατά Γαλλίας (Απόφαση ΕΔΔΑ 12323/11). Ο Michaud, Γάλλος Δικηγόρος (ειδικευθείς και ασχολούμενος, σημειωτέον, με το φορολογικό δίκαιο), προσέφυγε στο γαλλικό ΣτΕ (Conseil d'Etat), ισχυριζόμενος ότι οι υποχρεώσεις των Δικηγόρων είναι ασύμβατες και αναντίστοιχες με τα α. 6 και το 8 της ΕΣΔΑ. Το Conseil d'Etat απέρριψε αυτή την προσφυγή και εκείνος κατέφυγε κατά της εν λόγω απόφασης στο ΕΔΔΑ.

Μολονότι το ΕΔΔΑ απέρριψε την προσφυγή του Michaud, προέβη εντούτοις σε ορισμένες σκέψεις με σημασία. Έκρινε, λοιπόν, το ΕΔΔΑ ότι η προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας Δικηγόρου-πελάτη δεν συναρτάται μόνο με το δικαίωμα του τελευταίου σε δίκαιη δίκη, (το α. 6 της ΕΣΔΑ), αλλά το δικηγορικό απόρρητο θεμελιώνεται επιπλέον, ευθέως και ρητώς, ως θεμελιώδες δικαίωμα, στο α. 8 της ΕΣΔΑ. Απέρριψε όμως, την προσφυγή δεχόμενος ότι δεν υπάρχει παράβαση του α. 8, κρίνοντας ότι εν προκειμένω ο συγκεκριμένος περιορισμός δεν παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας, εν όψει του ότι πρώτον, δεν ισχύει η υποχρέωση για όσες δραστηριότητες εντάσσονται στον παραδοσιακό ρόλο του δικηγόρου, π.χ. εκπροσώπηση του πελάτη, παροχή νομικών συμβουλών κατ' αρχήν, αλλά μόνον όταν ο δικηγόρος παρέχει υπηρεσίες επί χρηματοοικονομικών συναλλαγών, οπότε οι συγκεκριμένες υπηρεσίες του προσομοιάζουν με δραστηριότητες άλλων επαγγελματιών που υπόκεινται στις αυτές υποχρεώσεις αναφοράς (εκφεύγοντας του παραδοσιακού, θα έλεγε κανείς, δικηγορικού έργου). Και δεύτερον, ο δικηγόρος σε κάθε περίπτωση, δεν υποβάλλει την αναφορά απευθείας στις Αρχές, αλλά στον Πρόεδρο του Δικηγορικού του Συλλόγου, ο οποίος εκτιμά αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις για την περαιτέρω αναγγελία. Θεώρησε λοιπόν το ΕΔΔΑ ότι αφενός μεν ο παραδοσιακός ρόλος του Δικηγόρου ούτως ή άλλως είναι εκτός της υποχρέωσης αναφοράς της ύποπτης συναλλαγής, άρα δεν τίθεται θέμα ασυμβατότητας, ενόψει του ότι καθ' όλα τα άλλα η προστασία είναι δεδομένη και ισχύει και αφετέρου δε, σε κάθε περίπτωση, ο Δικηγόρος υποβάλλει την αναφορά στο Δικηγορικό Σύλλογο και όχι απευθείας στις Αρχές. Και το Δικαστήριο του Στρασβούργου, λοιπόν, δέχθηκε ότι το απόρρητο, ούτως ή άλλως, στην βασική, κλασσική, παραδοσιακή του μορφή τυγχάνει απόλυτης προστασίας και με το α. 6 και με το α. 8 της ΕΣΔΑ, και μόνο κατ' εξαίρε-

σιν, στο πλαίσιο και στο επίπεδο αυτών των χρηματοοικονομικών συναλλαγών, νοείται κάμψη του.

Σύμφωνα με τον ισχύοντα Ν 4557/2018 οι δικηγόροι, έχουν υποχρέωση να ενημερώνουν αμελλητί την Αρχή για το ξέπλυμα χρήματος με δική τους πρωτοβουλία, όταν γνωρίζουν, έχουν σοβαρές ενδείξεις ή υποψίες ότι διαπράττεται, επιχειρείται να διαπραχθεί, έχει διαπραχθεί ή επιχειρήθηκε να διαπραχθεί πράξη νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή χρηματοδότηση τρομοκρατίας. Δεύτερη υποχρέωση όλων των προσώπων, μεταξύ των οποίων και οι δικηγόροι, είναι να παρέχουν αμελλητί στην Αρχή και σε κάθε άλλη αρμόδια αρχή κατόπιν αιτήσεώς τους, τις απαιτούμενες πληροφορίες και στοιχεία, σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπουν οι κείμενες διατάξεις.

Η παράγραφος 2 του α. 22 του Ν 4557/2018 εισάγει εξαίρεση ως προς τους Δικηγόρους, ορίζοντας ότι οι δικηγόροι δεν υπόκεινται στις υποχρεώσεις της προηγούμενης παραγράφου (α και β) δηλαδή ούτε στην υποχρέωση αναφοράς, ούτε στην υποχρέωση παροχής στοιχείων, όσον αφορά πληροφορίες που λαμβάνουν από ή σχετικά με τον πελάτη τους, κατά τη διαπίστωση της νομικής του θέσης, όταν τον υπερασπίζονται ή τον εκπροσωπούν στο πλαίσιο ή σχετικά με δίκη, συμπεριλαμβανομένων των συμβουλών για την κίνηση ή την αποφυγή μιας διαδικασίας, και ανεξαρτήτως του αν οι πληροφορίες λαμβάνονται πριν, κατά ή μετά από αυτή τη διαδικασία. Συνεπώς οι δικηγόροι σε ό,τι πράγματι, ουσιαστικά εντάσσεται και ανάγεται στον παραδοσιακό τους ρόλο, δεν υπόκεινται σε αυτές τις δύο υποχρεώσεις (αναφοράς και παροχής στοιχείων)³¹⁶.

3.2.2. «Πόθεν έσχες» και δικηγορικό απόρρητο

Με το Ν 4065/2012 (ΦΕΚ Α 77/9-4-2012), εισήχθησαν ορισμένες τροποποιήσεις στο Ν 3213/2003 («πόθεν έσχες») αυστηροποιώντας το ισχύον θεσμικό πλαίσιο. Μεταξύ αυτών, προβλέφθηκαν ποινικές κυρώσεις σε βάρος προσώπων που συμπράττουν στην υποβολή ανακριβούς δήλωσης, καθώς επίσης και σε βάρος φυσικών και νομικών προσώπων που γνωρίζουν ή έχουν ενδείξεις ή υποψίες ότι διαπράττεται, έχει διαπραχθεί, επιχειρείται ή επιχειρήθηκε παράβαση του νόμου αυτού και δεν ενημέρωσαν αμελλητί τις αρμόδιες αρχές ελέγχου των υποχρέων προσώπων.

Συγκεκριμένα, ο Νομοθέτης κατέστησε υποκείμενα υποχρέωσης αναφοράς παραβάσεων που τέλεσαν υπόχρεα προς υποβολή δήλωσης «πόθεν έσχες»

---

316. Βλ. ανάπτυξη των θεμάτων στο Κεφ. 11.11.11.3 του παρόντος.

πρόσωπα, όλα εκείνα τα φυσικά και νομικά πρόσωπα, τα οποία είναι υπόχρεα γνωστοποίησης παραβάσεων της νομοθεσίας για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, αντιγράφοντας, κατ'ουσίαν, την ισχύουσα διάταξη του άρθρου 26 παρ. 1α του Ν 3691/2008. Έτσι,

α. με το άρθρο 6 Ν 4065/2012 προστέθηκε παρ. 7 στο άρθρο 3 Ν 3213/2003, με την οποία θεσπίστηκε υποχρέωση των προσώπων του άρθρου 5 Ν 3691/2008 να ενημερώνουν αμελλητί τις αρμόδιες επιτροπές για παραβάσεις των υποχρεώσεων των ελεγχόμενων προσώπων που απορρέουν από τον Νόμο περί «πόθεν έσχες» και

β. με το άρθρο 7 του Ν 4065/2012, προστέθηκε παρ. 5 στο άρθρο 6 του Ν 3213/2013, με την οποία προβλέπεται η ποινική κύρωση (ποινή φυλάκισης μέχρι δύο ετών) για την παραβίαση των ως άνω υποχρέων προσώπων να γνωστοποιήσουν αμελλητί τις αρμόδιες αρχές παραβάσεις της νομοθεσίας περί «πόθεν έσχες» που τέλεσαν υπόχρεα (για υποβολή τέτοιας δήλωσης) πρόσωπα.

Όπως γίνεται άμεσα αντιληπτό από την παράθεση των αντιστοίχων διατάξεων, τόσο η υποχρέωση γνωστοποίησης, όσο και η ποινική κύρωση σε βάρος των υποχρέων προσώπων αποτελεί πιστή αντιγραφή του νομοθετικού πλαισίου που εισήγαγε ο Ν 3691/2008 και αφορά τη ποινικοποίηση της μη γνωστοποίησης στην αρμόδια Αρχή πράξεων νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας διαπραττομένων, ή διαπραχθισών, τετελεσμένων και σε απόπειρα.

Με το Ν 4065/2012 εισήχθη η αντίστοιχη υποχρέωση, με πρόβλεψη και της σχετικής ποινικής κύρωσης, σε βάρος των αυτών υποχρέων προσώπων (άρθρο 5 Ν 3691/2008) γνωστοποίησης παραβάσεων του Νόμου περί «πόθεν έσχες» που έλαβαν χώρα από τα υπόχρεα προς υποβολή δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης πρόσωπα, κατά τις διατάξεις του Ν 3213/2003 και μάλιστα αδιακρίτως και ανεξαιρέτως. Κατά την αιτιολογική έκθεση του τροποποιητικού Ν 4065/2012, «κάμπτεται οποιοδήποτε επαγγελματικό απόρρητο και δεν ισχύουν οποιοσδήποτε υποχρεώσεις εχεμύθειας ή εμπιστευτικότητας έναντι του οιοδήποτε υποχρέου σε δήλωση «πόθεν έσχες».

Πρακτικά λοιπόν, αυτό σημαίνει ότι ο οποιοσδήποτε Δικηγόρος, υπερασπιζόμενος ένα υπόχρεο πρόσωπο για υποβολή δήλωσης περιουσιακής κατάστασης, ή καλούμενος να παράσχει νομική συμβουλή για την έναρξη ή την αποφυγή διαδικασίας, πληροφορούμενος από τον πελάτη ή σχετικά με τον πελάτη ενδεχόμενη από μέρους του παράβαση της νομοθεσίας περί «πόθεν έσχες», **υποχρεούται να καταγγείλει τον εντολέα του στις αρμόδιες αρχές, επαπειλούμενος σε αντίθετη περίπτωση με την αντίστοιχη ποινική κύρω-**

ση. Πρόκειται για χονδροειδή, ακατανόητη και πρωτοφανή παραβίαση του δικηγορικού απορρήτου, κατακριτέα σε κάθε περίπτωση και ακυρώνουσα τον θεσμικό ρόλο του Δικηγόρου, προσβάλλοντας και τα αντίστοιχα δικαιώματα των πολιτών για παροχή νομικής προστασίας, μεταβάλλοντας αυτόν σε καταδότη του εντολέα του και επιφυλάσσοντας του ρόλο κρατικών οργάνων.

Όπως αναπτύχθηκε, η μοναδικές άρσεις στο επαγγελματικό απόρρητο του Δικηγόρου εισήχθησαν με τους Ν 3424/2005, 3691/2008 και 4557/2018, με τους οποίους προσαρμόστηκε ο Εθνικός Νομοθέτης με τις σχετικές Κοινοτικές Οδηγίες και αφορά την υποχρέωση του δικηγόρου αναφοράς πράξεων νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, με ρητή και σαφή εξαίρεση (προβλεφθείσα από την ίδια την 3η Οδηγία) ότι οι Δικηγόροι (όπως επίσης και οι Ελεγκτές, Λογιστές και Συμβολαιογράφοι), δεν υπόκεινται στις αντίστοιχες υποχρεώσεις (σε αντιδιαστολή με όλα τα λοιπά υπόχρεα πρόσωπα του άρθρου 5 του Ν 3691/2008), «**όσον αφορά στις πληροφορίες που λαμβάνουν από ή σχετικά με πελάτη τους, κατά τη διαπίστωση της νομικής θέσης του πελάτη ή όταν τον υπερασπίζονται ή τον εκπροσωπούν στο πλαίσιο ή σχετικά με δίκη, συμπεριλαμβανομένων των συμβούλων για την κίνηση ή την αποφυγή δίκης, ανεξαρτήτως αν οι πληροφορίες λαμβάνονται πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά τη δίκη**». Η ως άνω εξαίρεση τέθηκε ρητά στην παρ. 2 του άρθρου 22 Ν 4557/2018. Κατά τη Νομολογία του ΔΕΚ και του ΕΔΔΑ, η εισαγωγή αυτής της εξαίρεσης ως προς τους Δικηγόρους στην Κοινοτική Οδηγία (αλλά και στις εθνικές νομοθεσίες των Κρατών-Μελών), καθιστούν αυτή απόλυτα συμβατή με τις διατάξεις των άρθρων 6 και 8 της ΕΣΔΑ αντιστοίχως. Ειδικότερα, σύμφωνα με την απόφαση του ΔΕΚ³¹⁷ (δημοσιευθείσα την 26/6/2007), εκδοθείσα επί προσφυγής των Δικηγορικών Συλλόγων Βελγίου κ.λπ. κατά της 3ης ως άνω οδηγίας, με τη σαφή και ρητή αυτή εξαίρεση των Δικηγόρων από την υποχρέωση γνωστοποίησης πράξεων νομιμοποίησης εσόδων, δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, αφού η εξαίρεση αυτή που προβλέπεται από την οδηγία είναι απόλυτα συμβατή με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ.

Σύμφωνα δε με την απόφαση του ΕΔΔΑ³¹⁸, έγινε δεκτό ότι η Γαλλική Νομοθεσία που ενσωμάτωνε την 3η Οδηγία δεν παραβιάζει το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, αφού το δικηγορικό απόρρητο διασφαλίζεται απόλυτα με την ως άνω εξαίρεση που καλύπτει τους τομείς που ο Δικηγόρος ασκεί το ουσιαστικό λειτουργικό του έργο υπεράσπισης του εντολέα ενόψει μιας ένδικης διαδικασίας ή αναζήτησης της νομικής του θέσης του πελάτη ή παροχής νομικών συμβού-

317. Βλ. απόφαση C 305/2005 του ΔΕΚ.

318. Βλ. απόφαση Michaud κατά Γαλλίας του ΕΔΔΑ.

λων για την κίνηση ή αποφυγή μιας διαδικασίας. Από τις ως άνω αποφάσεις, αλλά και τις ίδιες τις διατάξεις των άρθρων 6 και 8 ΕΣΔΑ, είναι προφανής η προστασία του δικηγορικού απορρήτου στις ως άνω περιπτώσεις που ρητά εξαίρεσε τόσο η ίδια η 3η Οδηγία (όπως και η 2η Οδηγία 97/2001), όσο και όλοι οι εθνικοί νόμοι που την μετέφεραν στην εσωτερική νομοθεσία των Κρατών-Μελών. Έτσι, η μοναδική κάμψη-ρωγμή στο δικηγορικό απόρρητο παρέμεινε για ενέργειες του Δικηγόρου που κείνται εκτός της εξαίρεσης, όπου ο Δικηγόρος, στο πλαίσιο οικονομικών συναλλαγών κ.λπ., ενεργεί για λογαριασμό του πελάτη του³¹⁹.

Με τη νεοπαγή διάταξη του άρθρου 6 παρ. 5 Ν 3213/2003, ενώ υπήρξε πιστή αντιγραφή της διατύπωσης του Ν 3691/2008, **αγνοήθηκε παραδόξως και περιέργως η ρητή εξαίρεση για το δικηγορικό απόρρητο, καθώς και οι αντίστοιχες υπερεθνικές αποφάσεις του ΔΕΚ και του ΕΔΔΑ, αλλά και η προφανής ασυμβατότητα με τα άρθρα 2 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 20 παρ. 1 του Συντάγματος.**

Πρόκειται για σαφή παραβίαση του άρθρου 6 και 8 της ΕΣΔΑ και για κραυγαλέα παραβίαση του δικηγορικού απορρήτου στον σκληρό πυρήνα του έργου του Δικηγόρου, ακατανόητη και πρωτοφανής, ενώ, παράλληλα, συνιστά παραβίαση του δικαιώματος των πολιτών ακώλυτης πρόσβασης σε δικηγορική συνδρομή, κατά τα άρθρα 2 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 20 παρ. 1 του Συντάγματος³²⁰.

3.2.3. Εισαγγελέας οικονομικού εγκλήματος και δικηγορικό απόρρητο

Ο Ν 3943/2011 εισήγαγε το θεσμό του Οικονομικού Εισαγγελέα, όπου ορίζεται ότι ο Οικονομικός Εισαγγελέας δεν υπόκειται σε περιορισμούς της νομοθεσίας για φορολογικό, τραπεζικό, χρηματιστηριακό και κάθε άλλο είδους απορρήτου γενικά³²¹.

Εκ της εν λόγω πρόβλεψης, τέθηκε ζήτημα, αν αυτή η διάταξη μπορεί να κάμψει ειδικά το δικηγορικό απόρρητο όταν αυτή είναι η προστασία την οποία το προηγούμενο νομοθετικό πλαίσιο έχει καθορίσει και ρυθμίσει. Προφανώς δεν θα μπορούσαν να εφαρμοστούν επί δικηγορικού απορρήτου, το οποίο προστατεύεται από τις αυξημένης τυπικής ισχύος υπερεθνικές διατάξεις των άρθρων 6 και 8 του ΕΣΔΑ και 6 παρ. 2 της Συνθ. ΕΕ. Επίσης, δεν μπο-

319. Για περισσότερα βλ. *Τσιρίδη Πολ.*, «Ο νέος νόμος για το ξέπλυμα χρήματος», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2009, σελ. 162 επ.

320. Βλ. *Χρυσανθάκη Χ.*, «Το δικηγορικό απόρρητο», σε ΕΔΔΔ 4/2001, 625 επ.

321. Για περισσότερα, βλ. *Παπανδρέου Π.*, «Ο Οικονομικός Εισαγγελέας με τον Ν 3943/2011 «περί καταπολέμησης της φοροδιαφυγής». Αρμοδιότητες-Προβληματισμοί», σε Ποιν-Δικ 2012, σελ. 410 επ.

ISBN 978-060-622-970-4

17465